

LITERATŪRA

1. Jovaiša L., Vaitkevičius J. Pedagogikos pagrindai. - Kaunas, 1989. - T. 2.
2. Laužikas J. (J. S-is) Formaliniai laipsniai // Mokykla ir visuomenė. - 1934. - Nr. 7-9.
3. Laužikas J. Mokymosi psichologija // Mokykla ir gyvenimas. - 1939. - Nr. 1.
4. Laužikas J. (J. S.) Reformuojamos mokyklos sistema // Mokykla ir visuomenė. - 1935. - Nr. 1.
5. Dewey J. How we think. - Boston, 1910.
6. Parker S. C. Methods of Teaching in High Schools. - Boston, Ginn and CO. - 1915.
7. Stormzand M. Progressive Methods of Teaching. - Boston, New York, 1927.
8. Бертон В. Принципы обучения и его организация. - М., 1934.
9. Дьюи Дж. Школы будущего. - Берлин, 1922.
10. Герbart И. Ф. Избранные педагогические сочинения. - М., 1940. - Т. 2.
11. Карсен Ф. Современные опытные школы в Германии. - М., 1924.
12. Монро П. История педагогики // Новое время. - М., 1916. - Т. 2.
13. Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. - М., 1974.

Stasė Valatkienė

AKTYVIOSIOS MOKYKLOS IDEJŲ ATSPINDYS

J. LAUŽIKO DIDAKTINĖSE PAŽIŪROSE

J. Laužikas savo darbuose daug dėmesio skyrė užsienio pedagoginei minčiai bei mokyklai studijuoti. Jis buvo gerai susipažinęs su įvairiomis XIX a. pab.-XX a. pr. pedagoginėmis srovėmis (darbo, veiklos mokykla, veiksmo pedagogika, asmenybės, eksperimentinė pedagogika, pragmatistine estetinio auklėjimo, egzistencialistine pedagogika ir kt.), su užsienio pedagogų praktine patirtimi, jų ieskojimais (ypač Vokietijos),

idėjomis, kas, savaime suprantama, negalėjo neatspindėti ir jo pedagoginėje teorijoje, nors mokslininkas užsienio pedagoginę patirtį analizuoja bei vertina kritiskai, parodydamas teigiamus bei neigiamus šių ieskojimų ypatumus.

Profesorius - plučios mąstysenos, gabus teoretikas ir eksperimentatorius, gerai susipažinęs su vaiko psichologija, žinantis tradicinės mokyklos trūkumus, pritarė naujų pedagoginių srovių reikalavimams aktyvinti mokymo procesą, ugdyti vaiko savarankiškumą, iniciatyvumą, jo kūrybinį mąstymą, pažinti vaiką, derintis prie jo prigimties, sudaryti jam sąlygas veikti pagal individualius poreikius ir sugebėjimus, leisti jam ieškoti, tirti, negloboti vaiko smulkmeniškai, neužgniaužti jo kritiškumo, jo tyrinėjimo polinkio. Mokslininkas puikiai suprato, jog pagrin dinės mokyklos ydos - nesiskaitymas su vaiko psichologija, atitrūkimas nuo gyvenimo, dogmatinis mokymas ir pasyvus, mechaninis mokymasis, jog mokyklos credo turėtų tapti O. Decroly principas "per gyvenimą gyvenimui", sprendžiant tiek turinio, tiek mokymo organizavimo formų bei metodų problemas.

Kaip žinoma, vienas pirmųjų švietimo klausimų atkurtoje Lietuvos valstybėje buvo mokyklos reformos problema. J. Laužikas ragino atlikti mokyklos reformą naujų pedagogikos bei psichologijos mokslų laimėjimų pagrindu, atsizvelgiant į konkrečias Lietuvos mokyklos sąlygas bei krašto ypatumus.

Naujų pedagoginių srovių analizė bei kritinis jų vertinimas atsispindi pedagoginėje spaudoje ("Tautos mokykla", "Mokykla ir gyvenimas", "Mokykla ir visuomenė" ir kt.) paskelbtuose straipsniuose ("Pedologija ir pedagogika švietimo darbe", "Naujos mokyklos "okietijoje", "Mokymosi psichologija", "Formaliniai laipsniai", "Pedagoginiai eksperimentai ir mokykla", "Kas yra nenormalus vaikas", "Mokinių mokslumas ir psichinis nenormalumas", "Psichinio nenormalumo priežastys" ir kt.), J. Laužiko monografijose ("Švietimo reforma", "Švietimo integracijos pagrindai", "Mokinių pažinimas ir mokymo diferencijavimas" ir kt.), kur atskleidžiama daugelio autorių - teoretikų ir praktikų (P. Petersono, H. Litzo, Dž. Diujo, E. Törndaiko, O. Decroly, N. Kilpatriko, E. Parkhurst ir kt.) sukurtų teorijų ir jų praktinio pritaikymo esmė. Mokslininkas čia domejosi mokymo aktyvinimo problemomis, kurios buvo keliamos šio amžiaus pradžios užsienio pedagogikoje (Daltono planas, Vinetkos, Gary,

Jenos planas, Vadovaujamo mokymosi sistema, projektų metodas ir kt.) (5, 6). Ypač daug dėmesio J. Laužikas skyrė Vokietijos naujoms mokykloms, kurių patirtį asmeniškai buvo nuodugniai išstudijavęs ir radęs daug dėmesio vertų dalykų. Pavyzdžiui, nagrinėjant Jenos planą, jį ypač patraukia mokyklinio darbo ir asmens švietimosi tarpiniai (žinių įgijimas, įgudimų ugdymas, visuomeninis bendravimas ir asmeniniai dvasiniai bei emociniai išgyvenimai). Žinių daugiausia įgyjama kursuose, kur, pasak J. Laužiko, pateikiamos gairės grupiniams darbams, kiek mažiau rateliuose, grupiniame darbe ir mažiausiai - išraiškos pratimuose. Dirbti kursuose mokiniai grupuojami pagal žinių lygį; įgudimai ugdomi daugiausia išraiškos darbuose; visuomeninis bendravimas pasireiškia visose situacijose, kur mokiniai vieni kitų klausosi, padeda, dalijasi išspūdžiais, išgyvenimais. Profesorini ypač daro įspūdį tai, jog mažesnieji, silpnesnieji yra globjami vyresniųjų, kurie nuo to tampa rūpestingesni, švelnesni, o mažesnieji greičiau susigyvena, nejaučia baimės, nerimo. Įdomi darbo forma - rateliai, kur skaitomi mokinių parengti pranešimai, diskutuojama žinių, įgytų savarankiškai iš įvairių šaltinių, pagrindu. Ne tik kursuose, bet ir grupiniuose darbuose pateikiamos savarankiško darbo gairės, pavyzdžiui, kartu su mokytoju svarstoma bendra tema, išskiriamos potėmės, numatomi šaltiniai, nurodoma, kaip jais naudotis, ir tik po to prasideda individualus darbas pagal kiekvieno tempą bei galimybes. Tenka pastebėti, jog P. Petersenas grupuoja mokinius ir pagal pagalbos kiekį individualiai dirbant: kuriančiųjų tipas, reikalaujantis minimalios pagalbos; dirbančiųjų - kuriems būtina parodyti tik gaires; išpildančiųjų (kuriems reikia viską nurodyti, pateikti darbo pavyzdį, ir pasekančiųjų, kurie savarankiškai nieko nerūgėba atlikti tipas.

Mokslininkas, nagrinėdamas šios sistemos teorinius pagrindus bei praktinį patyrimą, pastebi, jog čia vyrauja ne šablonai, o prisitaikymas prie vaiko psichofizinio pajėgumo, jo brendimo (vaikas čia didelėje pagarboje), kad vaikai iš mažens mokomi mokyti, naudotis šaltiniais, kad žinios nepriemtamoms iš šalies, o pasisavinamos tartum iš vidaus, jas giliai įsisavinant. Kita vertus, J. Laužikas pastebi, jog mokinių žinios kartais stokoja sistemos, sugaištama daug laiko knaisiojantis šaltiniuose, kad iki žinių galėtų būti trumpes-

nis bei ekonomiskesnis kelias. Apibendrinamas Jenos planą, J. Laužikas pažymi, jog ši sistema galėtų nemažai duoti ir to meto besikuriančiais Lietuvos mokyklai, ypač rengiant mokytojus, reikėtų atsisakyti šablonų kalimo, o imtis kūrybos, stengtis pažinti vaiko asmenybę bei ją ugdyti. Baigia savo svarstymus didžia išmintimi: "Metas, tikrai metas būtų blaivesnėmis kūrėjo akimis žvilgtuoti į švietimo darbą ir sudeginti nors dalį sutrūnėjusių kurdalių" (4, p. 465).

J. Laužikas nesėkė vienu kuriuo pedagogikos autoritetu. Jis gilinasi į pedagogikos istoriją, asmeniškai studijavo kai kurių užsienio mokytojų sistemų patirtį, kas padėjo orientuotis XIX a. p.-XX a. pr. pedagoginės minties ir mokyklos gyvenime, vertinti naujas idėjas įvairiais aspektais. Iš esmės pritarėdamas XIX a. II p. prasidėjusio švietimo reformos sąjūdžio pagrindiniams principams - visą gydymo procesą pagrįsti vaiko psichika, jo prigimtimi, griežtai pasisakydamas prieš scholastinius mokytojų metodus, prieš atitrūkusią nuo gyvenimo ir vaiko psichologijos mokyklą, mokslininkas ypač akcentuoja vaiko aktyvumo reikšmę mokytojų procese. Reikia pabrėžti, kad J. Laužiko pateikta aktyviosios mokyklos įvairių pedagoginių sistemų analizė yra ne tik praeities prisiminimas, bet ir svarbus šių dienų mokyklos darbo tobulinimo būdas, atskleidžiantis ne tik daug vertingų praeities ieškojimų, bet ir išspėjantis nuo klaidų, kurios buvo daromos to meto bandymuose tobulinti mokytojų organizavimą, ieškoti mokinių aktyvumo būdų. Bet kurių klausimų mokslininkas nagrinėja plačiai ir išsamiai, ieško ištakų, vaiztų sprendimų, pavyzdžiui, svarstydamas vaiko vystymosi, auklėjimo bei mokymo sąveikos problemą, įvairius sprendimo variantus bei požiūrius į ją pateikia ne tik iš klasikinės pedagogikos pozicijų (J. A. Komenskio, Ž. Ž. Ruso, J. H. Pestalozio, K. Ušinskio ir kt.), bet ir iš "laisvojo auklėjimo" atstovų pozicijų, pradedant E. Key protesto prieš vaikų priepauidą mokykloje ir namie mintimis, G. Šarlemano raginimu ugdyti kiekvieno vaiko kūrybines galias, L. Gurlito teiginiais, K. Ventcelio "laisvo vaiko namų" dvasia, S. Šaokio bei A. Zelenkos ieškojimais organizuojant vaikų koloniją (1905 m.), bandomąsias stotis, baigiant L. Skabeikos, A. Jakučionio, M. Mačernio, A. Vireliūno ir kt., kurie to meto spaudos puslapiuose kėlė naujo, atitinkančio vaiko prigimtį, auklėjimo

bei mokymo idėjas, mintimis.

J. Laužiko darbų analizė rodo, jog pedagogui nesvetimi M. Montesori pedagoginės sistemos pagrindiniai principai (savimokos, saviauklos), F. Frebelio vaikų darželių pedagoginė teorija ir praktika, grindžiama laisvais vaikų užsiėmimais pagal polinkius, daug dėmesio skiriant kūrybinei vaizduotei ugdyti. Pažymėtina, jog aktyviosios mokyklos sąjūdis JAV (progresyvizmas, pragmatizmas) kiek siauriau atsispindi mokslininko darbuose, tačiau iš jo griežtai apibendrintų, argumentuotų tvirtinimų galima daryti išvadą, jog JAV mokyklų patirtis buvo kruopščiai išstudijuota, pavyzdžiui, autorius ypač akcentuoja didelį mokytojų vaidmenį parenkant ir organizuojant užsiėmimus pagal Daltono planą, Vinetkos, projektų metodą, kas pedagogikos istorijos vadovėliuose nutyliama arba traktuojama priešingai.

Apskritai J. Laužikas savo darbuose daug dėmesio skyrė mokytojo asmenybei, jo profesiniam rengimui. Mokytojas, jo nuomone, "yra ne amatininkas, bet kūrėjas; mokytojas ne siauras technikas pritaikintojas, bet išsami, inteligentinga asmenybė, mokytojas šviečia, formuoja žmąstančias, bręstančias asmenybes ir saugo jas nuo iškrypimų", todėl "mokytojas reikalingas gilios pažinties kultūrinių, socialinių mokslų, pažinties žmogaus būtis ir asmenybės mokslų; reikalingas filosofijos, istorijos, sociologijos, etikos, pedagogikos, psichologijos, antropologijos, anatomijos mokslų..." (1, p. 92, 93).

Kad aktyviosios mokyklos idėjos rado atgarsį J. Laužiko darbuose, rodo ir tokia jo išvada: "Mokinys aktyviai mokysis tik tada, kai mokytojas nustos rūpintis būti pagrindiniu informacijos šaltiniu, o daugiau organizuos informacijos situacijas, iškels problemas, padėdamas mokiniams rasti atitinkamus šaltinius ir atsakymus" (2, p. 116).

Reikėtų taip pat pastebėti, jog J. Laužikas beveik kiekvieną pedagoginę problemą, o ypač mokymo individualizavimo bei diferencijavimo klausimus, individualaus požiūrio principą, mokinių aktyvumo problemą ir kt. nagrinėja ne tik uždienos, bet ir istoriniu požiūriu, stengiasi parodyti svarstomų klausimų istorines ištakas jų raidą. Todėl vertinant šiandieną pedagoginę J. Laužiko patyrimą, jo mokslinį-teorinį palikimą, tenka tik stebėtis ir džiaugtis mokslininko pliomis žiniomis, erudicija, mąstymo būdu, nepaprastu kruopštumu, sąžiningumu, reiklumu ki-

tiems ir ypač sau. Tebūnie leista nusilenkti tam Dideliam žmogui ir Mokslininkui, ieškojusiam rakto į vaikų širdis.

LITERATŪRA

1. Laužikas J. Dėl mokytojų parengimo // Mokykla ir gyvenimas. - 1939. - Nr. 3.
2. Laužikas J. Mokinių pažinimas ir mokymo diferencijavimas. - Kaunas, 1974.
3. Laužikas J. Nėujos mokyklos Vokietijoje // Tautos mokykla. - 1937. - Nr. 20.
4. Laužikas J. Naujos mokyklos Vokietijoje // Tautos mokykla. - 1937. - Nr. 21
5. Dewey J. The school and society. - Chicago, 1910.
6. Parkhurst H. Education on the Dalton-Plan. - New York, 1922.

Palmira Jucevičienė

MODULINIO MOKYMO GALIMYBĖS

Įvairiomis dieaktinėmis priemonėmis reikia siekti, kad ugdomieji aktyviai ir sąmoningai dalyvautų mokymo procese, būtų kuo savarankiškesni, išsivyratų paritetiniai santykiai individualioje sąveikoje tarp pedagogo ir ugdomojo. Mokymo proceso didaktinis rezultatas turi būti veikli žinių ir mokėjimų sistema asmenybės tezaure. Kaip to pasiekti? Pedagogai - teoretikai ir praktikai - įsitikino, kad konvencionaliomis didaktinėmis sistemomis ir metodais neįmanoma kompleksiskai spręsti iškilusių uždavinių. Tam reikalingas modulinis mokymas - palyginti nauja didaktinė sistema, pasirodžiusi JAV mokyklose ir universitetuose septintojo dešimtmečio pabaigoje.

Semantinė termino "modulinis mokymas" prasmė susijusi su tarptautiniu žodžiu "modulis" (lotyniškai - modulus), kurio viena iš reikšmių - "funkcinis mazgas". Modulinio mokymo sistemoje ypatingas dėmesys kreipiamas į lavinimo turinio suformavimą ir pateikimą tam tikrais kompleksais - moduliais. Modulis (M) - tai vientisas informacijos blokas, apimantis ne tik kompiją medžiagą, bet ir tikslinę mokomųjų veiksmų programą,